

Дмитро Боярчук

Ваш рахунок за 2013 рік, або Як розуміти державний бюджет

«У 2013-му році доходи консолідованого бюджету сягнули 442.7 млрд. грн. (30.4% ВВП), а власні доходи Пенсійного фонду – 166.9 млрд. грн. (11.5% ВВП)», – саме таку інформацію ми чуємо від Міністерства фінансів, коли йдеться про громадські кошти. Але як людині, у якої середня зарплата близько 2000–3000 грн. на місяць, досягнути ці цифри? Адже 1 млрд. грн. – це 28 тисяч років (!) бездоганної праці для простого співробітника.

Виявляється, що всі ці недосяжні для нормальних людей цифри мають своє просте вираження у вигляді податків, які ми регулярно сплачуємо, коли отримуємо зарплату чи ходимо за покупками. Наприклад, у 2013 році українець із зарплатою 2700 грн. на місяць сплатив до бюджету 30908 грн. на рік – це і ПДВ, закладений у ціну товару, це і єдиний соціальний внесок, який стягується із зарплати за замовчуванням, і, звичайно, податок на доходи. Саме так на просту мову перекладається звіт Міністерства фінансів про 609.6 млрд. грн. або 41.9% ВВП доходів бюджету і Пенсійного фонду у 2013-му році.

Цікаво, що 2/3 сплачених податків – 18417 грн. із кожного платника – пішли не куди інде, а на утримання пенсіонерів. В середньому кожен із нас витратив 3 тис. грн. на утримання освітян, а 1.8 тис. грн. – на утримання лікарів (виявляється, ані освіта, ані медицина не є безкоштовні). За відсотками державного боргу кожен із нас був змушений сплатити аж по 1.3 тис. грн. Навіть на зарплату міліціонерам кожен із нас «скинувся» по 1.2 тис. грн. у минулому році.

При цьому, таких великих коштів, стягнутих з кожного громадянина (а сплачені податки – це фактично річна зарплата звичайної людини), не вистачило щоб прогудувати «армію» пенсіонерів (13.5 млн. пенсіонерів) та забезпечити всі накопичені попередніми політиками обіцянки. Доводилося брати багато в борг. У 2013 році 9.4% громадських витрат оплачувалися за рахунок накопичення нових державних боргів. Внаслідок цього вже в січні 2014 року кожен працездатний був винен за державними боргами 28640 грн. А що ще гірше, вже до кінця поточного року відповідно до плану борг кожного перевищить 39 тис. грн., а це вже більше, ніж середній річний дохід.

Саме такому доступній презентації державного бюджету і присвячений наш поточний звіт. Ця робота є одним із перших кроків на шляху до спрощення інформації про бюджет та бюджетні процеси. Наша мета – дати можливість українцям зрозуміти, що відбувається з їхніми грошима, і тим самим заохотити їх до активної громадської участі в бюджетному процесі.

Зміст

Вступ: про бюджет простою мовою	3
Дещо про «бюджетну кухню»: чому процедури важливі?	3
Доходи бюджету – це Ваші податки	4
<i>Ваші податки – 30908 грн. за 2013 рік</i>	4
Видатки бюджету: плата за державні послуги	5
<i>Громадяни оплачують 62% витрат бюджету</i>	6
<i>Витрати 2013 – пенсіонери, шахтарі та відсотки за боргами</i>	8
Наші борги: позичаємо чужі гроші, а віддаємо свої	10
<i>Державний борг перевищить 39 тис. грн. на українця до кінця 2014 року</i>	10
<i>Приховані борги, або «Вибачте, Вам треба доплатити»</i>	12
<i>Чому з'являються борги?</i>	13
Про незручні питання: чому пенсії не зростуть, а за «комуналку» доведеться доплатити?	15
<i>Скільки коштує «дешевий» газ?</i>	15
<i>«Дорогі» наші пенсіонери, або Дещо про «пенсійний оброк»</i>	18
Додаток 1. Зміни до бюджету 2014 року	20
<i>Податкові зміни: доходи «зрізані» на 19.5 млрд. грн.</i>	20
<i>Видатки: «мінус» 10 млрд. грн. за соціальними програмами</i>	21
<i>Дефіцит: реальний фіскальний розрив більше 100 млрд. грн.</i>	23
Додаток 2. Відшкодування ПДВ	24
<i>Навіщо повертати ПДВ?</i>	25
Додаток 3. Таблиця: доходи зведеного бюджету	27
Додаток 4. Таблиця: видатки зведеного бюджету у функціональному розрізі	27
Додаток 5. Таблиця: видатки зведеного бюджету в економічному розрізі	28
Додаток 6. Таблиця: видатки державного бюджету за розпорядниками	29
Додаток 7. Таблиця: виконання бюджету Пенсійного Фонду, 2012–2013 рр., млн. грн.	30

Вступ: про бюджет простою мовою

Ми часто чуємо, що державні гроші – це громадські, тобто наші (!) гроші, і що ми повинні пильно слідкувати за тим, як ці кошти використовуються і на що їх витрачають. Утім, навіть якщо людина розуміє, що вона є платником податків і дуже переймається масштабним казнокрадством, складність та об'ємність бюджетної статистики надійно захищає бюджетний процес від «стороннього ока». Для розуміння, стандартний звіт Державного казначейства містить більше 30 документів, кожен із яких – це тисячі показників. Тільки перегляд цих таблиць – це декілька годин часу. Що вже говорити про аналіз та інтерпретацію... Цифри з багатьма нулями настільки далекі від людей, що більшість українців їх звично пропускає повз вуха.

Саме через таку проблему – дуже складну, а тому і недоступну для звичайних людей бюджетну статистику – ми й підготували цей звіт. Адже якщо платник податків не може в деталях зрозуміти, як працює бюджет та на що витрачають його гроші, про який громадський контроль державних фінансів може йти мова?

Ця робота є спробою «перекласти» стандартний звіт про виконання державного бюджету простою мовою

По суті, наша робота є спробою «перекласти» стандартний звіт про виконання державного бюджету на звичайну «людську» мову. Повністю уникнути професійних термінів при описі бюджету, на жаль, навряд чи вдасться. Однак цей звіт є лише одним із перших кроків на шляху донесення бюджетної інформації до платників, і тому подальше спрощення такого «перекладу» ще попереду.

Дещо про «бюджетну кухню»: чому процедури важливі?

Перед тим, як перейти до опису самого бюджету та цікавих фактів, потрібно кілька слів сказати про те, як організовано бюджетний процес. Загалом наше законодавство дуже добре та прозоро описує, як саме повинен готуватися та затверджуватися громадський кошторис. Бюджетний Кодекс чітко говорить про те, що до 1 квітня потрібно подати основні напрямки бюджетної політики на наступний рік, а до 15 вересня потрібно подати на розгляд сам проект бюджету. Всі ці процедури задля того, щоб за будь-яких умов було достатньо часу уважно вивчити кошторис та прийняти виважене рішення.

Дотримання процедур – це не просто забаганка, а реальний захист від свавілля та непередбачуваних наслідків

Утім, якість законів у нашій країні традиційно не гарантує якісного їх виконання. І бюджетний процес є яскравим підтвердженням цього. Наприклад, дуже показова (в певному розумінні детективна) історія відбулась із затвердженням проекту бюджету 2014-го року. Хоча Кабмін анонсував подання бюджету 15 вересня, насправді ніякого проекту кошторису не існувало – як з'ясувалося пізніше, навіть члени Кабінету міністрів в очі не бачили документу, коли ухвалювали його. Проблема була у тому, що в передвиборчий 2014-й рік Президент Віктор Янукович дуже прагнув показати успіхи свого президентства, однак економіка вже була у стані депресії, а доходи скорочувалися. А що ще гірше – в борг ніхто давати не хотів. Тому довелося відтягувати момент прийняття бюджету, паралельно вимагаючи від ЄС хоч якісь гроші за підписання Угоди про асоціацію. Внаслідок чого бюджет 2014 року був прийнятий тільки на початку січня 2014 року після отримання обіцянки від Росії надати \$15 млрд. у кредит. Бурхливі політичні події, які

супроводжували цей метушливий пошук грошей, усім відомі.

Який висновок? Дотримання процедур – це не просто забаганка, а реальний захист від свавілля та непередбачуваних наслідків. Звичайно, в наших поточних умовах наявність бюджетних процедур навряд чи б зупинила трагічні події початку 2014 року – в основі всього лежали

більш фундаментальні причини. Однак якщо б на секунду уявити, що в нашій країні почали поважати процедури, то багатьох помилок можна було б уникнути: процедури накладають «рамки», а це своєрідний запобіжник, який і близько не дозволив би ту гру, яку восени 2013 року почав Віктор Янукович.

Календар бюджетного процесу

	січ	лют	бер	квіт	трав	черв	лип	серп	вер	жовт	лист	груд
Основні напрямки бюджетної політики												
Проект бюджету на наступний рік												
Голосування бюджету у першому читанні												
Перегляд доходів бюджету												
Голосування бюджету у другому читанні												
Остаточне затвердження бюджету												

Джерело: Бюджетний кодекс України, Регламент ВРУ

Доходи бюджету – це Ваші податки

Доходи бюджету – це не що інше, як Ваші особисті податкові витрати. В поодиноких випадках ми платимо ці податки власноруч, але здебільшого вони або закладені у ціну товарів (ПВД, акциз, імпордне мито), або стягуються роботодавцем без додаткових клопотів для самого платника. І хоча процес сплати податків проходить «безболісно» і навіть непомітно для пересічного українця, кожен з нас несе значні витрати для утримання держави.

Ваші податки – 30908 грн. за 2013 рік

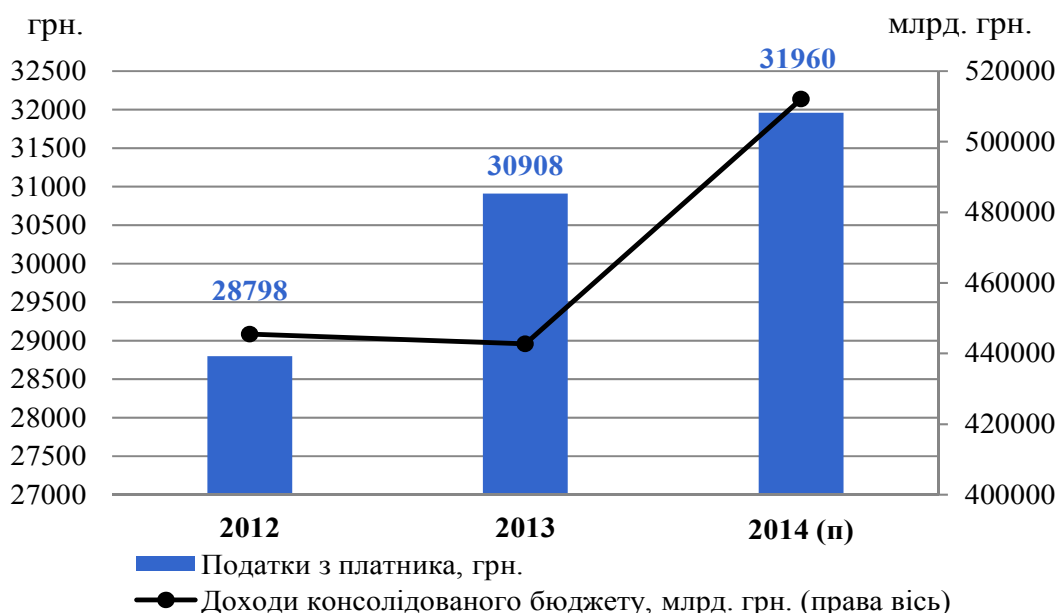
Якщо Ви працюєте офіційно, а Ваша місячна платня близько 2700 грн., знайте – у 2013 році утримання держави особисто Вам обійшлося у 30908 грн. Звичайно, ми говоримо про середній рівень зарплат та середній рівень сплачених податків, однак саме так на доступну мову перекладається звіт Міністерства фінансів про те, що у 2013 році державні доходи (включаючи Пенсійний Фонд) сягнули 609.6 млрд. грн. або 41.9% ВВП.

Якщо Ви працюєте офіційно, а Ваша місячна платня – близько 2700 грн., знайте: у 2013 році утримання держави особисто Вам обійшлося у 30908 грн.

Порівняно з попереднім роком вартість держави для Вас збільшилася на 2110 грн. або на 7.3% (28798 грн. у 2012 році). Таке зростання

податкових витрат можна вважати незначним, однак воно виглядає дуже суперечливо на фоні скорочення загальних доходів бюджету на 0.6% (до 442.7 млрд. грн. проти 445.5 млрд. грн. у 2012 році) та дуже помірного зростання видатків на 2.7% (до 505.8 млрд. грн. проти 492.5 млрд. грн. у 2012 році) протягом минулого року. Значне відшкодування ПДВ (див. Додаток 2), як виявилось, було основною причиною падіння доходів бюджету на фоні збільшення Ваших податкових витрат.

Мал. 1. Рахунок від держави (для пересічного платника податків), 2012–2014 рр.

Джерело: оцінка CASE Україна.

Видатки бюджету: плата за державні послуги

Що отримує громадянин за свої податки? Адже гроші до бюджету сплачуються не просто так і не на утримання армії чиновників – це плата за послуги, які надає держава. На жаль, зв'язок «сплачені податки – отримані послуги» погано усвідомлюється нашими громадянами, однак саме він лежить в основі конституційного обов'язку платити податки. Нижче ми більш детально розглянемо, яка частина витрат

бюджету здійснюється за рахунок громадян, та за що саме держава регулярно виставляє нам рахунки.

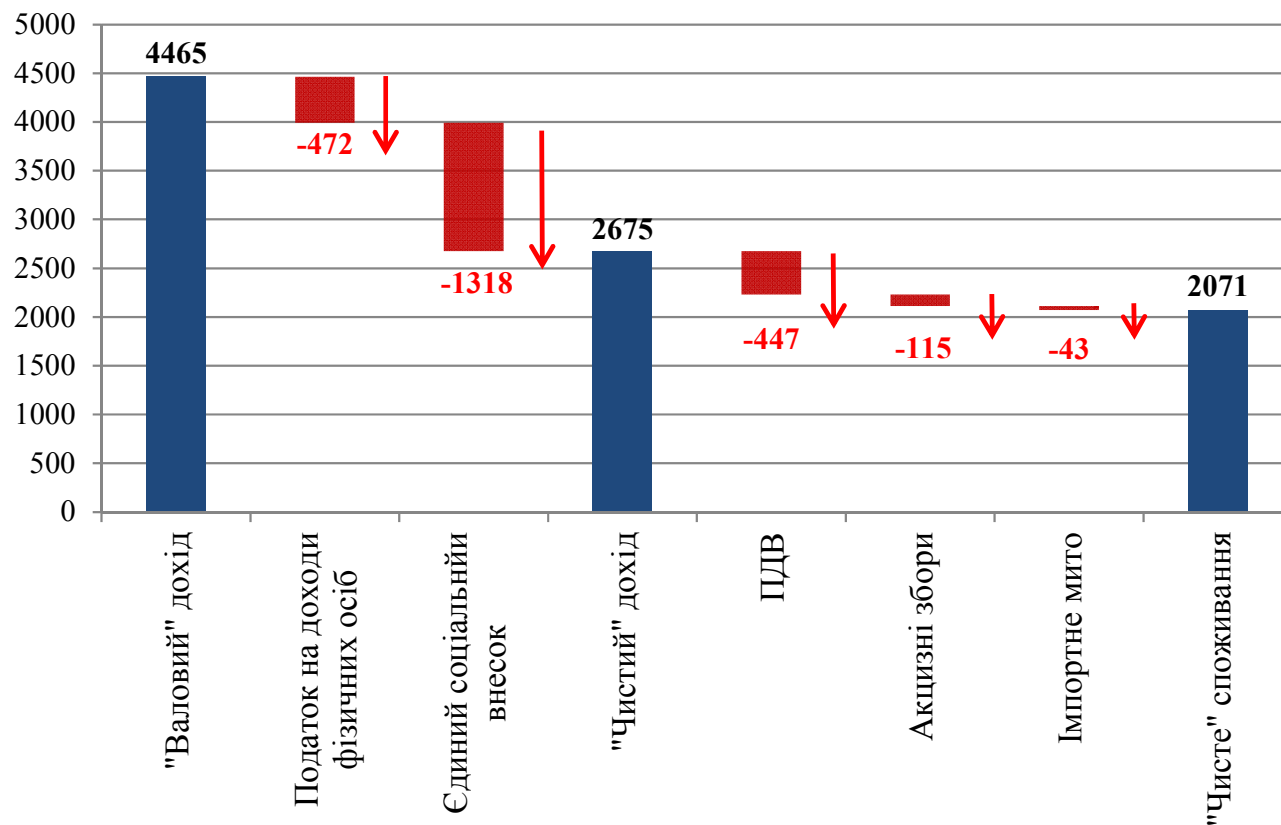
У 2013 році за рахунок податків, зібраних з громадян, фінансувалося 62% зведеного бюджету та Пенсійний фонд, а 9.4% бюджетних витрат покривалося за рахунок накопичення боргів

Громадяни оплачують 62% витрат бюджету

Основні податкові витрати українця у 2013 році залишились незмінними – це Єдиний соціальний внесок (15813 грн. на рік), податок на додану вартість (ПДВ) (6983 грн. на рік) та податок на доходи фізичних осіб (5665 грн.), які в сумі становлять більше 90% Ваших податкових витрат (див. Мал. 2). Податки з громадян традиційно становлять лівову частку зведеного бюджету та Пенсійного фонду – 62% загальних витрат у 2013 році. Додатково бюджет фінансується за рахунок податків із підприємств

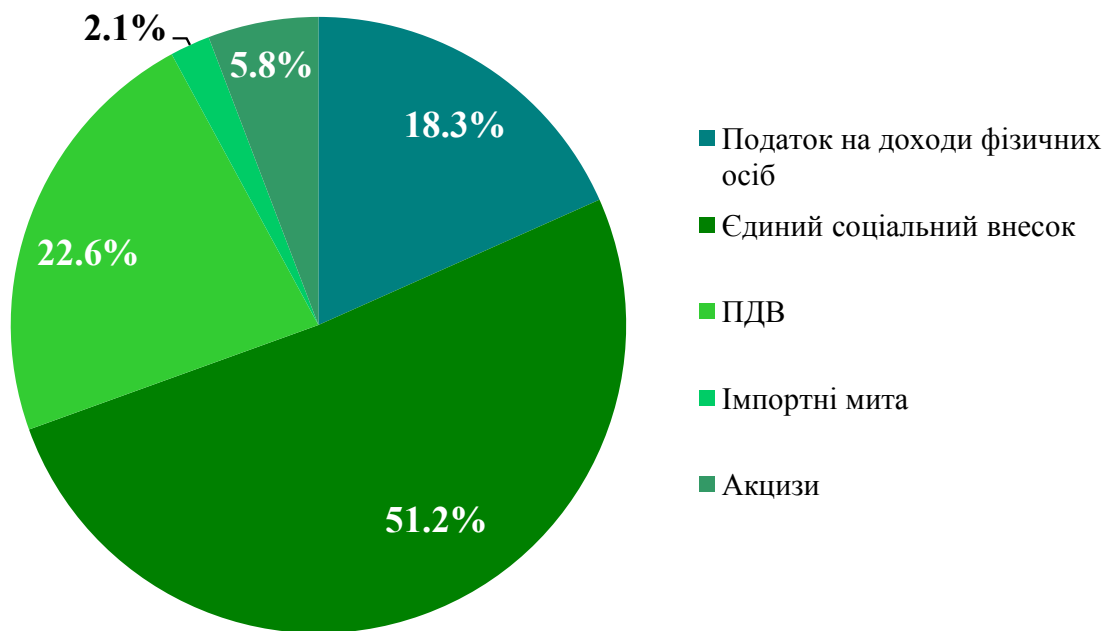
(наприклад, податок на прибуток та рентні платежі) та адміністративних доходів бюджету (як-от штрафи, оплата адміністративних послуг, прибуток Національного банку). В сумі ці джерела забезпечили 28.6% витрат у 2013 році. Ну і, звичайно, значна частина потреб фінансується через нарощування боргу – зокрема минулого року за рахунок запозичень фінансувалося 9.4% бюджетних витрат (більше про борги див. нижче).

Мал. 2. Податки, які ми платимо, грн. на місяць, 2013 рік

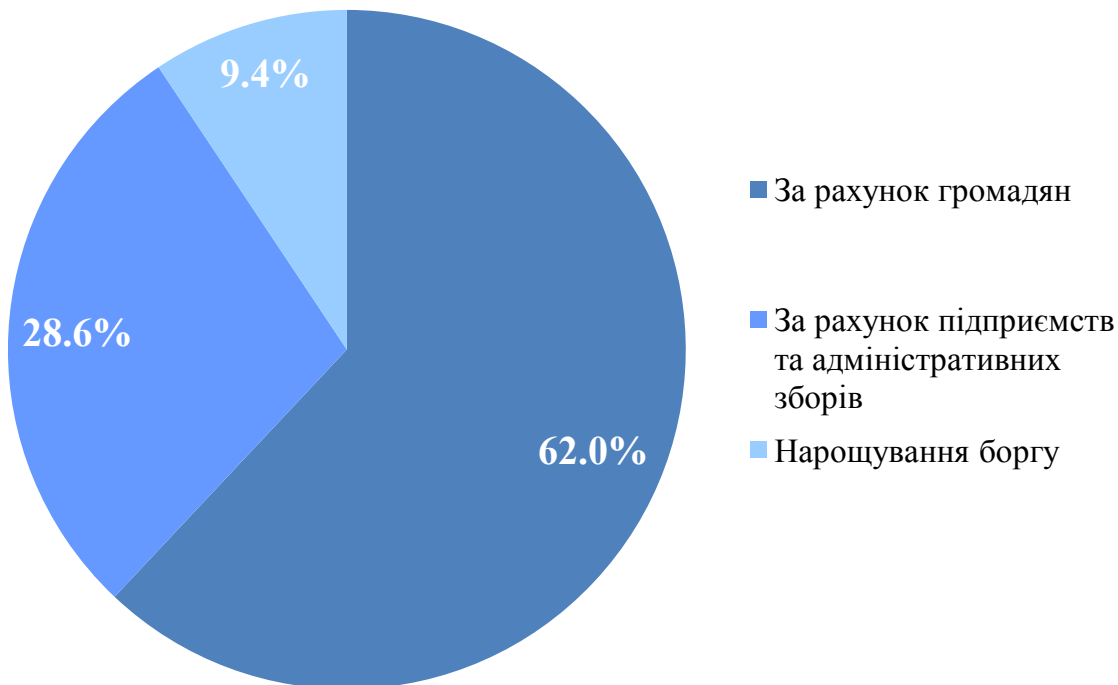
Джерело: оцінка CASE Україна.

Мал. 3. Структура податкових витрат українця, 2013 рік

Джерело: оцінка CASE Україна.

Мал. 4. Джерела фінансування витрат бюджету та Пенсійного фонду, 2013 рік

Джерело: оцінка CASE Україна.

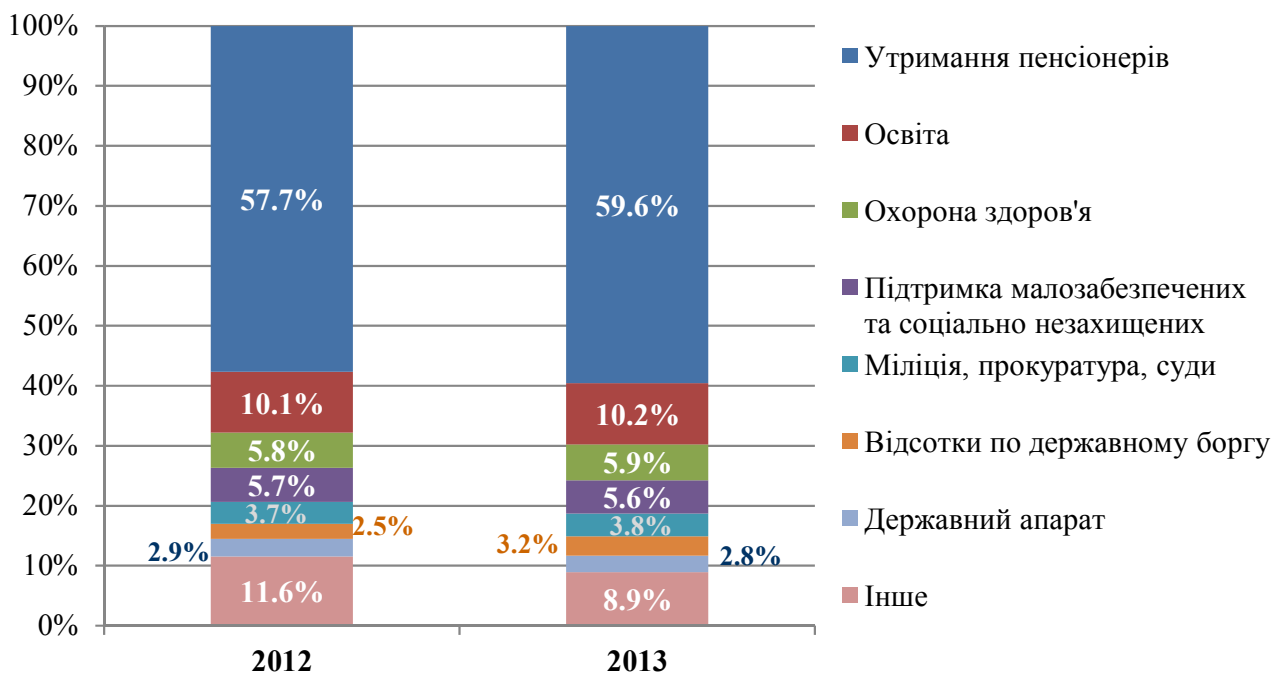
Витрати 2013 – пенсіонери, шахтарі та відсотки за боргами

Традиційно утримання пенсіонерів є основною частиною податкових витрат кожного громадянина (див. Таблицю 1). Зокрема, у 2013 році літні люди обійшлися десь у 18.4 тис. грн. кожному платнику. В структурі рахунку від держави частка пенсійних витрат навіть зросла до 59.6% проти 57.7% у 2012 році. Проте майже без змін залишилася частина витрат на освіту (10.2% рахунку або 3149 грн. на платника), охорону здоров'я (5.9% рахунку або 1837 грн. на платника) та соціальний захист (5.6% рахунку або 1725 грн. на платника). Втім значні зміни відбулись у видатках на комунальне господарство, обслуговування боргу та субсидії

шахтарям. Зокрема, відсотки за боргами та видатки на шахтарів стрімко зросли (на 36.9% та 21.4% відповідно) і коштували кожному платнику 990 грн. та 448 грн. відповідно. В той же час на комунальну сферу витрати скоротилися на 60% – до 230 грн. (576 грн. рік тому) з кожного платника податків.

У структурі рахунку від держави в 2013 році частка пенсійних витрат становить 59.6%

Мал. 5. Структура рахунку за державні послуги, 2012–2013 рр.

Джерело: оцінка CASE Україна.

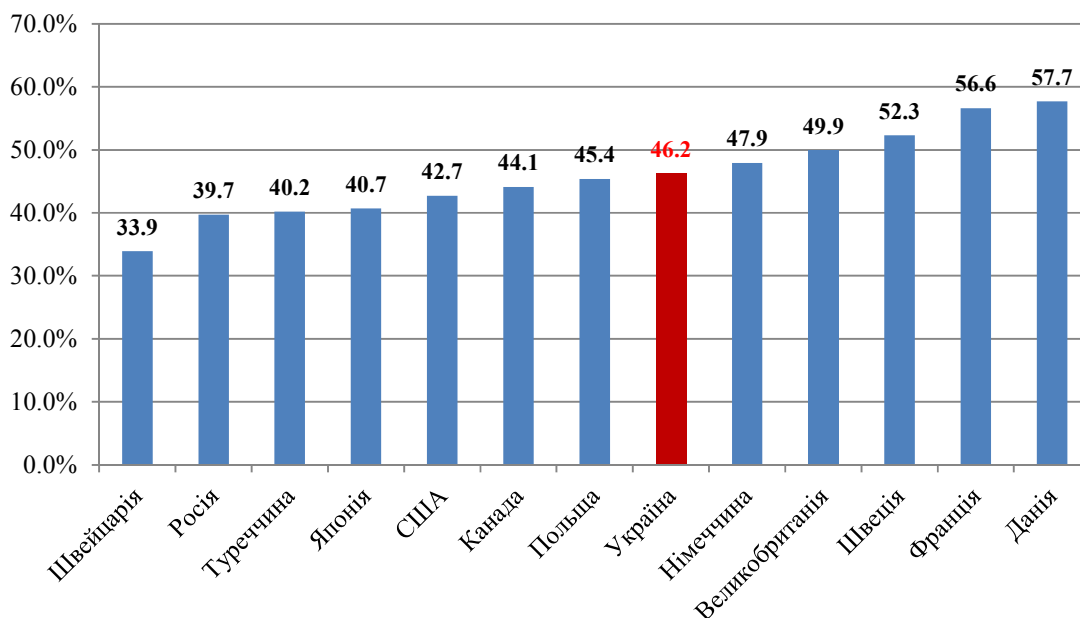

Таблиця 1. Рахунок за державні послуги, сплачений у 2012–2013 рр.

Послуга	Вартість у 2012 році, грн.	Вартість у 2013 році, грн.	Зміна рік до року, %
Державний апарат	844	851	0.8%
Відсотки за державним боргом	723	990	36.9%
Армія	416	443	6.5%
Міліція, прокуратура, суди	1053	1176	11.7%
Субсидії сільському господарству	191	206	7.9%
Субсидії шахтарям	369	448	21.4%
Ремонт доріг	448	489	9.2%
Охорона навколишнього природного середовища	152	167	9.9%
Розвиток житлово-комунального господарства	576	230	-60.1%
Охорона здоров'я	1679	1837	9.4%
Духовний та фізичний розвиток	392	408	4.1%
Освіта	2917	3149	8.0%
Підтримка малозабезпечених та соціально незахищених	1638	1725	5.3%
Інше	783	371	-52.6%
Утримання пенсіонерів	16616	18417	10.8%
УСЬОГО	28798	30908	7.3%

Джерело: Міністерство фінансів України, Пенсійний фонд України, оцінка CASE Україна.

Мал. 6. Державні видатки як % до ВВП

Примітка: дані для всіх країн, окрім України, наведені станом на 2010 рік, дані для України наведені станом на 2013 рік.

Джерело: ОЕСР, Міністерство фінансів України, Пенсійний фонд України

Загалом же витрати на утримання держави залишаються надзвичайно високими в нашій країні. Зокрема, у 2013 році вони в сукупності склали 46.2% від ВВП – це один з найвищих показників державних витрат у світі по відношенню до економічної спроможності. Як правило, такі державні видатки можуть собі дозволити лише економічно розвинені країни.

Рівень податкового навантаження в Україні становить 46.2% від ВВП – це один з найвищих показників державних витрат у світі

Наші борги: позичаємо чужі гроші, а віддаємо свої

Питання боргів, як правило, залишається поза увагою пересічних громадян. Нові запозичення дають можливість підтримати високі видатки, знизити ціни на енергоносії, а деколи навіть тимчасово підвищити рівень добробуту. Дуже часто всі ці позитивні прояви життя в борг представляються політиками як економічні досягнення. Втім, як би весело не було жити за чужий рахунок, за боргами завжди врешті-решт доводиться платити. І знову ж таки все лягає на плечі звичайних платників податків. У цьому розділі більш детально про те, яких боргів ми набули завдяки «щедротам» чиновників.

Державний борг перевищить 39 тис. грн. на українця до кінця 2014 року

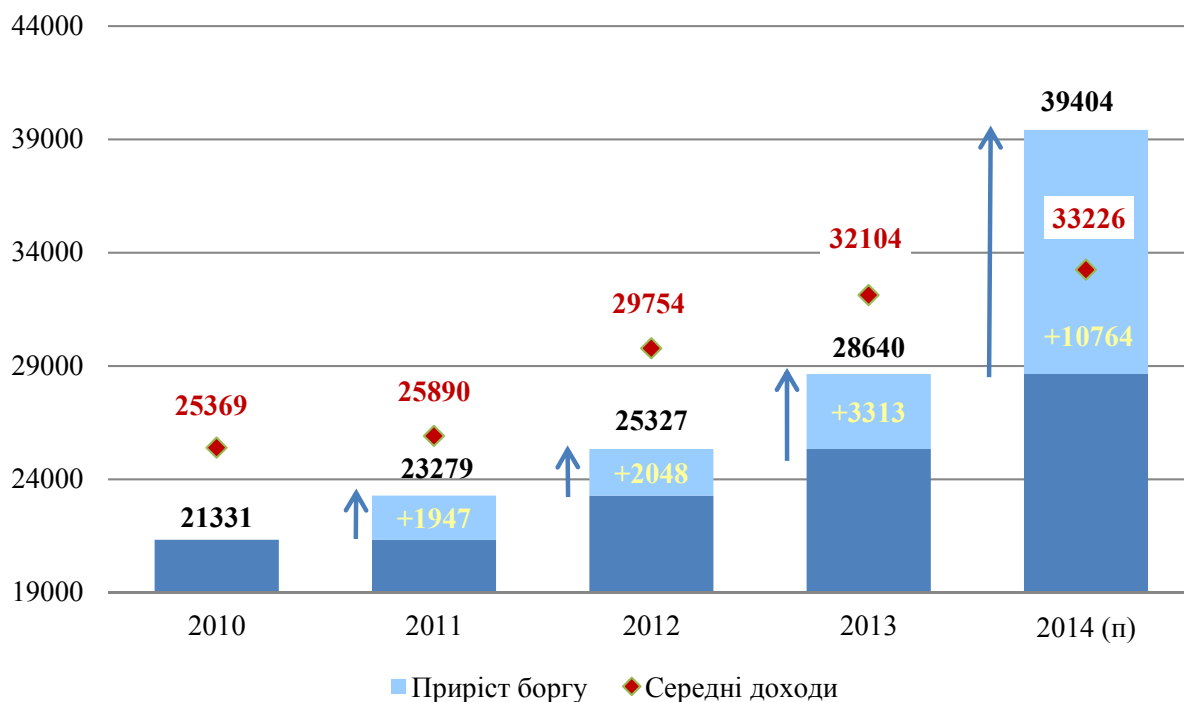
Про державні борги є дві новини: одна погана, а інша ще гірша. Погана полягає в тому, що минулого року борг кожного українця зріс на 3313 грн. і досягнув 28640 грн. на працездатного громадянина. А ще гірша звучить наступним чином – відповідно до планів Мінфіну в поточному році цей борг зросте ще на 10 тис. грн. і вже під новий рік перевищить 39 тис. грн. на кожного, хто може працювати. Звичайно ж,

основна причина такого стрімкого росту гривневого боргу – це девальвація (більше половини боргів деноміновані у валюті). Проте з'явився цей борг не на порожньому місці, а став результатом багаторічних прорахунків наших керівників – сюди плюсуєте і рятування комерційних банків під час кризи 2008–2009 рр., і масштабне проведення Євро-2012, і «дешеві» енергоносії (про це більш детально нижче), і регулярне відшкодування втрачених вкладів Ощадбанку. Результат? До кінця року наші з Вами спільні борги перевищать річні заробітки середнього українця¹.

На кінець 2014 року борг кожного працездатного українця досягне 39404 грн.

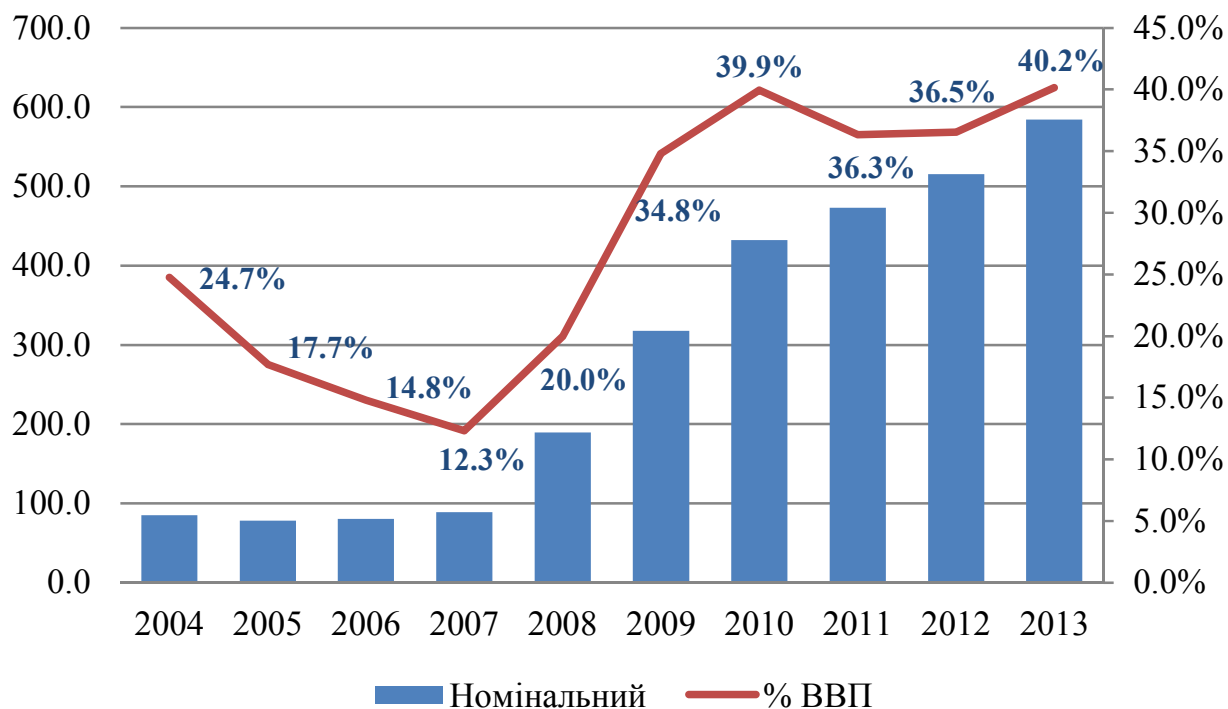
¹ За прогнозами Мінфіну «чиста» зарплата пересічного українця становитиме 33.2 тис. грн. у 2014 році.

Мал. 7. Державний борг у розрахунку на одного працездатного, 2010–2014 рр.

Джерело: Міністерство фінансів України, оцінка CASE Україна.

Мал. 8. Державний борг, млрд. грн., 2004–2014 рр.

Джерело: Міністерство фінансів України, оцінка CASE Україна.

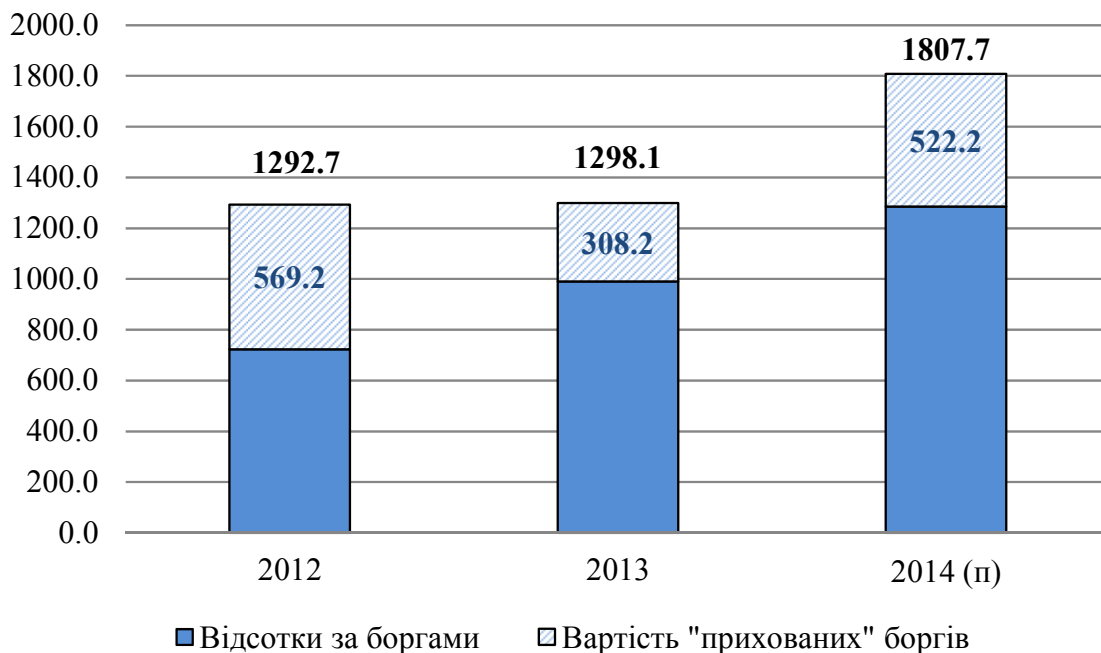
Приховані борги, або «Вибачте, Вам треба доплатити»

На жаль, історія з нашими боргами не обмежується лише загальновідомими цифрами про величину боргу та вартість його обслуговування. Є ще така неприємна річ, як «приховані борги». От здавалось, можна тільки порадіти, що у бюджеті 2014 року збільшилися видатки на наші космічні програми – бюджет Державного космічного агентства зріс аж у 3 рази (!). Однак тут немає жодних підстав для оптимізму: 90% цього бюджету – це погашення боргів за проектами минулих років (див. Таблицю 2). Аналогічна історія з витратами на дорожнє господарство: здавалось, що уряд турбується про інфраструктуру, видатки на утримання доріг зросли на 35.2% і досягли 13.7 млрд. грн. минулого року. Це ж весь бюджет Міністерства оборони! Але, ні... Виявляється, 45.2% цього бюджету (6.2 млрд. грн.) – банальні борги Укравтодору, а що ще гірше – ця неприємна цифра в поточному році зросла аж до 11.2 млрд. грн. – 77.4% бюджету Укравтодору

підє на розрахунки з кредиторами, а не на ремонт доріг. Що вже можна говорити про борги Євро-2012, які ми віддаємо другий рік поспіль після закінчення чемпіонату, та про борги за тепло, які є зворотною стороною «дармових» енергоносіїв для населення. От і виходить, що, окрім самого боргу, який вже перевищує річний середній заробіток українця, кожен платник ще повинен витратити свої гроші на обслуговування цих боргів (990 грн. у 2013 році), а також платити за «прихованими боргами» (308 грн. за минулий рік) – у сумі майже 1300 грн. з кишені кожного. А що ще гірше: в поточному році ці додаткові витрати вже становитимуть 1808 грн. для кожного, і майже 1/3 з цієї суми (522 грн.) – це «приховані борги».

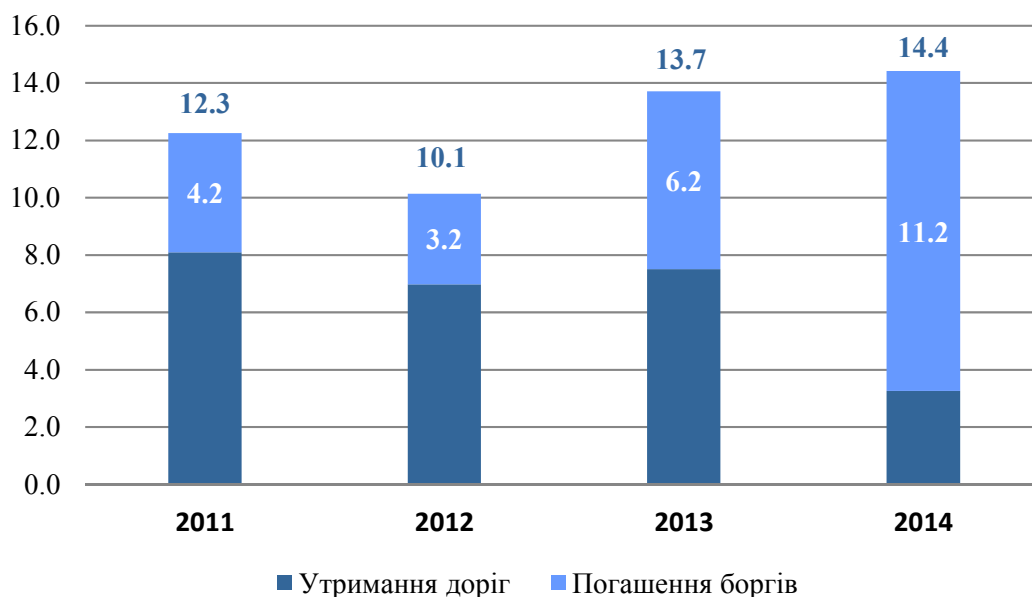
У 2014 році обслуговування боргу кожному платнику податків коштуватиме 1808 грн., 1/3 від цієї суми (522 грн.) – це оплата «прихованих боргів»

Мал. 9. Вартість боргів на одного платника, грн.

Джерело: Міністерство фінансів України, оцінка CASE Україна.

Мал. 10. Бюджет Укравтодору, млрд. грн., 2011–2014 рр.

Джерело: Міністерство фінансів України.

Таблиця 2. Видатки на погашення та обслуговування «прихованих боргів», 2012–2014 рр. млрд. грн.

	2012	2013	2014
Погашення боргів за тепло (компенсація різниці в тарифах)	14.4	2.1	2.9
Погашення боргів за ремонт доріг	3.2	6.2	11.2
Борги за Євро-2012	0.8	0.8	1.5
Погашення боргів за космічними програмами (проекти «Циклон-4» та «Створення Національної супутникової системи зв'язку»)	0.2	0.3	2.3
Борги за державними гарантіями ДП «Львівська обласна дирекція з протипаводкового захисту»	0.2	0.2	0.3
Інше	0.2	0.3	0.5
УСЬОГО	19.0	9.9	18.7

Джерело: Міністерство фінансів України, оцінка CASE Україна.

Чому з'являються борги?

Хоча проведення Євро-2012 та підтримання «на плаву» НАК «Нафтогаз України» були важливими факторами збільшення боргових зобов'язань, все ж таки основна причина накопичення державних боргів дещо в іншому – необгрунтована популістська політика.

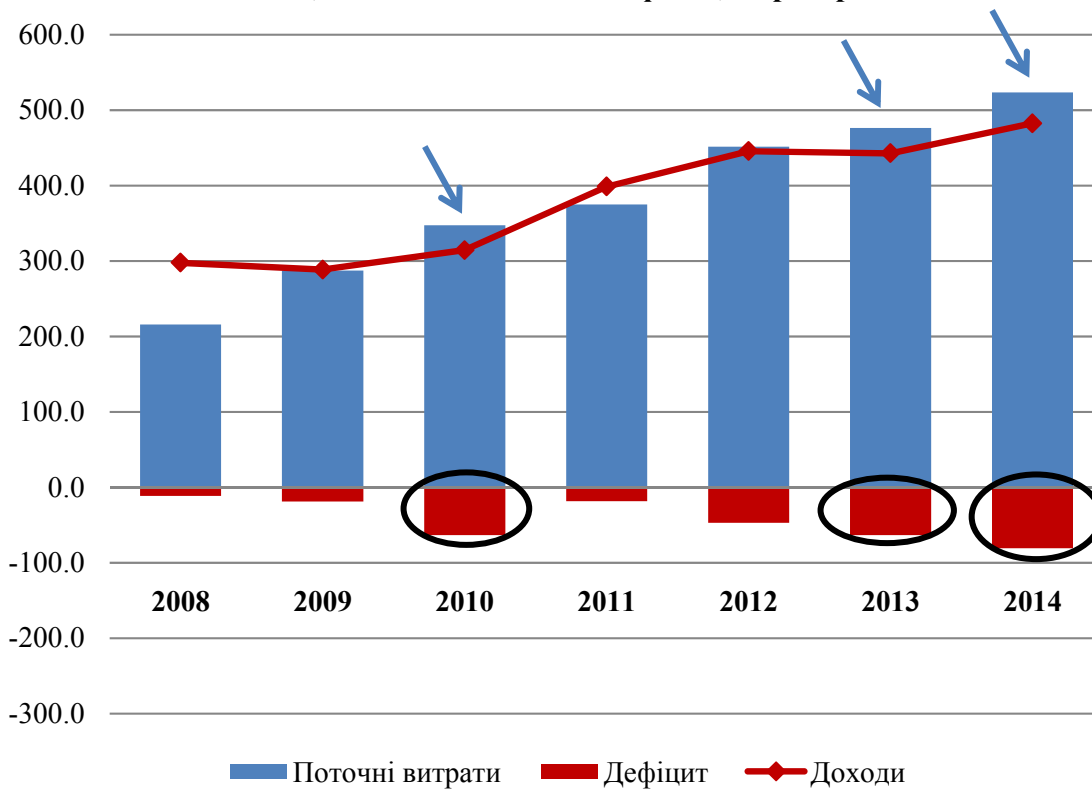
Ми всі чудово знаємо, що не можна витратити більше, ніж заробляєш. Навіть не так – можна купувати в борг автомобіль, побутову техніку, квартиру, але дуже небезпечно брати в борг на продукти харчування та щоденні потреби. Якщо це робити регулярно – то це гарантований шлях до банкрутства.

Якщо поточні соціальні зобов'язання перевищують власні доходи – це призводить до появи боргів

Ця проста істина, на державному рівні в багатьох країнах зафіксована простим правилом: Мінфін може позичати лише на чіткі, перспективні та самоокупні проекти. Усі інші позички – заборонені!

На жаль, в Україні цього правила не дотримуються. Особливо в останні роки керівники на публіку говорили про стабільність, у той час як власних доходів не вистачало, щоб покрити свої поточні видатки (див. Мал. 11), тобто видатки, без яких неможливе функціонування країни в нормальному режимі. Як наслідок, хронічний дефіцит бюджету та стрімке зростання боргу. Саме тому до кінця поточного року українець буде винен більше, ніж заробляє за рік.

Мал. 11. Власні доходи, поточні видатки та дефіцит, млрд. грн.

Джерело: Міністерство фінансів України.

Про незручні питання: чому пенсії не зростуть, а за «комуналку» доведеться доплатити?

В українському бюджеті є декілька «вічних» незручних тем, про які політики не бажають говорити, бо їхнє ефективне вирішення виходить навіть за межі звичайного президентського терміну. Втім самі проблеми нікуди не зникають, поступово накопичуються і час від часу стають епіцентром нової кризи. Мова йде про пенсійне забезпечення та про нібито дешеві комунальні послуги для населення. Як виявляється, ніякої дешевої «комуналки» не існує (її нам просто відпускають по повній ціні, але в розстрочку), а реального підвищення пенсій ніколи не відбудеться без буму народжуваності та ідеальних умов для роботи (і сплати податків) для молодих людей. Про ці проблеми більш детально нижче.

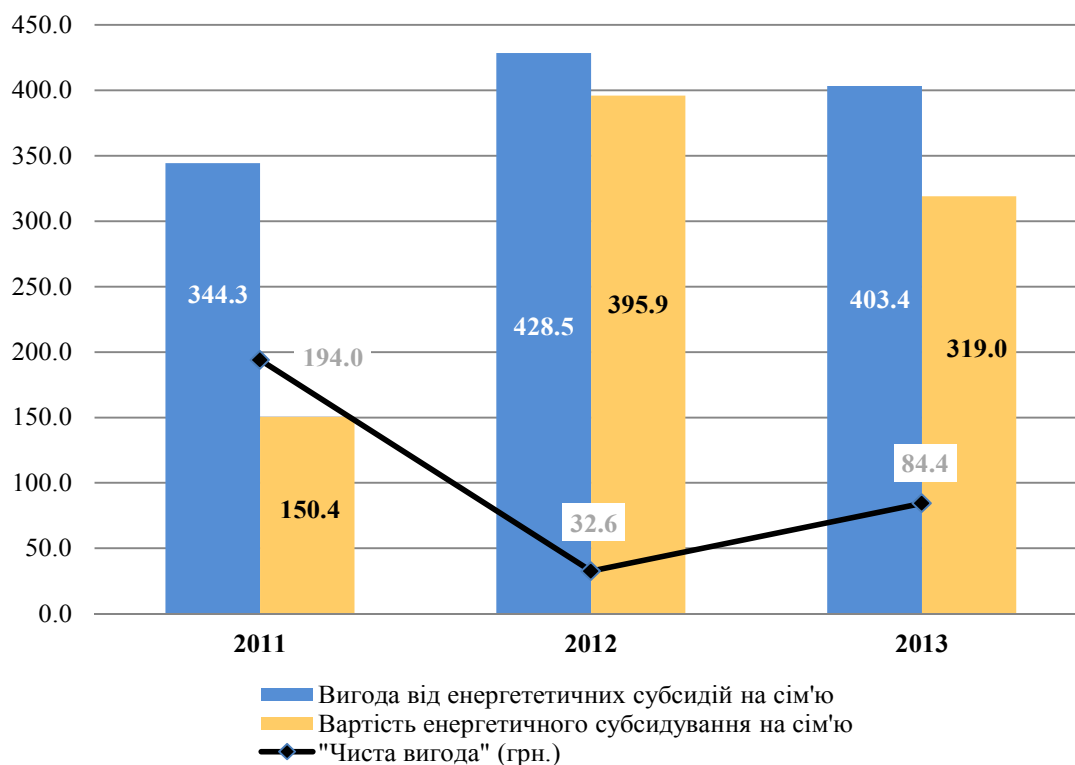
Скільки коштує «дешевий» газ?

Те, що ціна газу та вартість комунальних послуг для населення не покривають собівартості, – це вже ні для кого не секрет. Донедавна Україна купувала газ у Росії за \$400 за 1000 м³, а продавала громадянам за \$100 за 1000 м³. Не потрібно бути великим економістом, щоб зрозуміти розмір вигоди. Розрахунки показують, що при такій «державній комерції» кожна сім'я нібито заощаджувала 300–400 грн. щомісяця в опалювальний сезон протягом останніх трьох років (Таблиця 3). Все ніби чудово, але виникає одне питання: хто тоді оплачує таке «свято» для 17 мільйонів сімей? Виявляється, що ніхто! А

точніше, самі платники податків. Ні, звичайно, частково різниця в тарифах на газ компенсується за рахунок промислових підприємств (вони купують газ за цінами вище ринкових, і ця націнка використовується для компенсації). Але основна частина «заощаджених» коштів або оплачується з бюджету (за наші податки), або просто накопичується у вигляді наших з Вами боргів (див. про розмір боргу вище). Розрахунки показують, що енергетичні субсидії «спустошують» кишеню платника приблизно настільки ж, наскільки і дають можливість «заощадити» – 300–400 грн. щомісяця на сім'ю. Загалом «чиста вигода» від такого субсидування виявляється досить незначною, особливо протягом останніх двох років (див. Таблицю 3), і це без врахування вартості пільг та житлових субсидій, а також відсотків з обслуговування енергетичних боргів. Тобто виявляється так, що насправді не існує ніякого дешевого газу для населення: просто держава створила такий собі механізм оплати газу в розстрочку, але платимо все одно ми самі через погашення боргів та сплату податків. Можливо, такий підхід влаштовує старше покоління, яке не планує повертати накопичені борги. Але хто питав наших дітей, чи вони згодні на таку гру?

«Дешевий» газ для населення насправді продається українцям у розстрочку за повною ціною. Просто держава створила такий собі механізм оплати газу, коли відразу платиться лише частина, а основна вартість записується у борг

Мал. 12. «Чиста вигода» сім'ї від енергетичних субсидій, грн. на місяць, 2011–2013 рр.

Джерело: Міністерство фінансів України, НАК «Нафтогаз України», Обстеження умов життя домогосподарств 2011 р. оцінка CASE Україна.

Таблиця 3. Оцінка «чистої вигоди» середньостатистичної сім'ї від субсидування вартості газу, гарячої води та теплопостачання, грн. на місяць, 2011–2013 рр.

	№ рядка	2011	2012	2013
Витрати середньої сім'ї на газ, гарячу воду та теплопостачання на місяць	(1)	257.1	295.9	294.4
Собівартість отриманих послуг на сім'ю (газ, гаряча вода, теплопостачання)	(2)	601.4	724.4	697.8
Різниця між собівартістю та витратами на газ, гарячу воду та теплопостачання	(3) = (2) – (1)	+344.3	+428.5	+403.4
Вартість енергетичного субсидування на сім'ю (див. Таблицю 4)	(4)	150.4	395.9	319.0
«Чиста вигода» сім'ї від енергетичного субсидування	(5) = (3) – (4)	+194.0	+32.6	+84.4
Ціна імпортного газу на кордоні України, дол. США на 1000 м ³	(6)	309	420	396

Джерело: Міністерство фінансів України, НАК «Нафтогаз України», Обстеження умов життя домогосподарств 2011 р. оцінка CASE Україна.

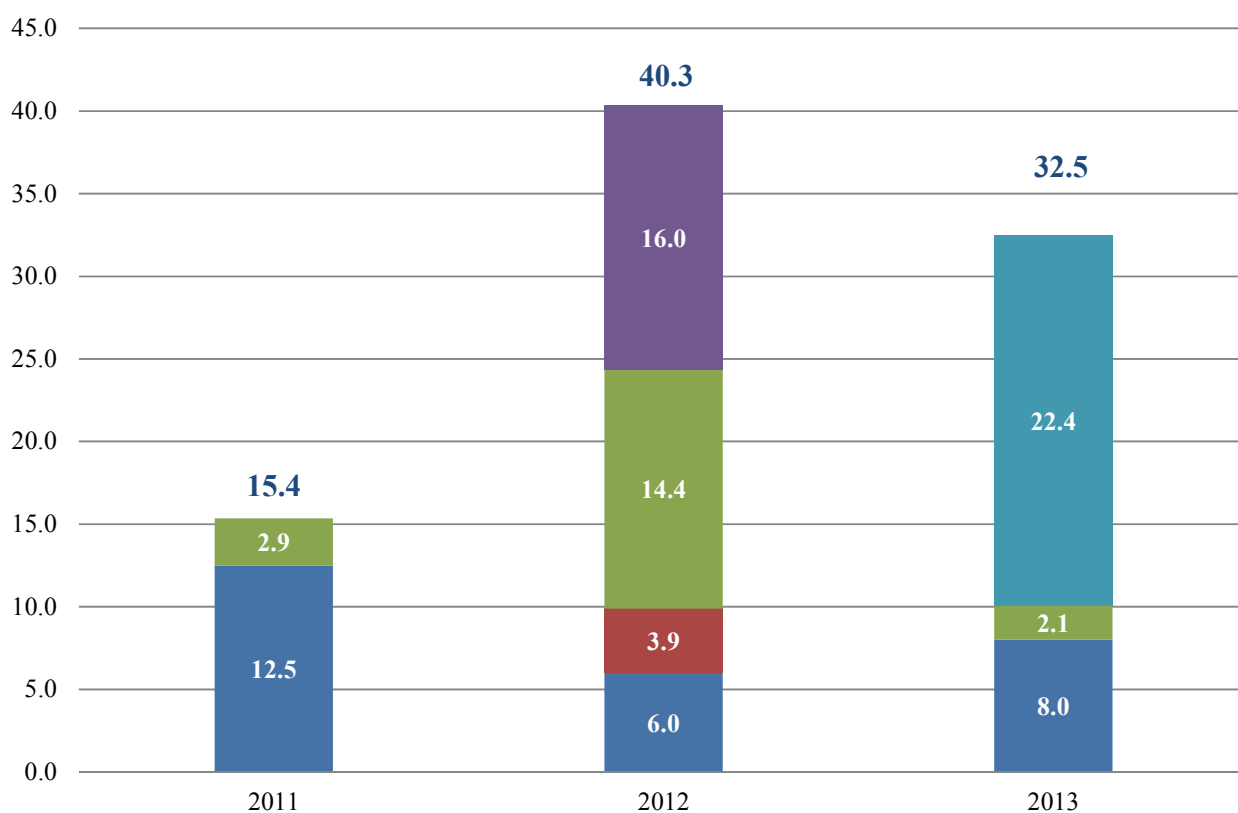

Таблиця 4. Оцінка вартості енергетичного субсидування на сім'ю

	Одиниці виміру	№ рядка	2011	2012	2013
Вартість субсидування загалом	млрд. грн.	(1)	15.4	40.3	32.5
Кількість сімей	тис. одиниць	(2)	17023.0	16984.0	16959.0
Вартість субсидування на сім'ю (на місяць, опалювальний сезон)	грн.	(3) = (1)/(2)	150.4	395.9	319.0

Джерело: Міністерство фінансів України, НАК «Нафтогаз України», Обстеження умов життя домогосподарств 2011 р. оцінка CASE Україна.

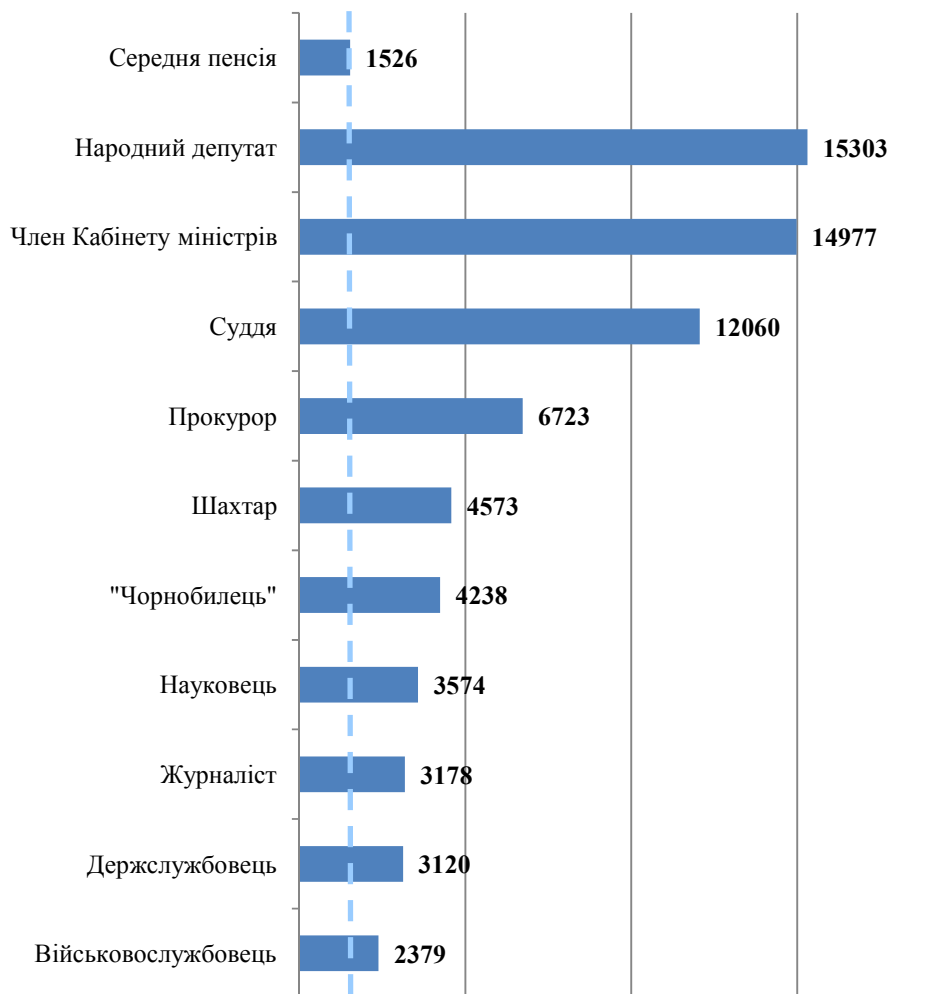
Мал. 13. Загальна вартість енергетичного субсидування, млрд. грн. 2011–2013 рр.

- Заборгованість НАК "Нафтогаз України" перед Газпромом за 2013 рік
- Кредит Газпромбанку для НАК "Нафтогаз України"
- Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на погашення заборгованості з різниці в тарифах на теплову енергію
- Компенсація НАК "Нафтогаз України" різниці між закупівельною ціною імпортного газу та ціною його реалізації

Джерело: Міністерство фінансів України, НАК «Нафтогаз України».

Мал. 14. Пенсії в Україні, 2013 р., грн.

Джерело: Пенсійний Фонд України

«Дорогі» наші пенсіонери, або Децю про «пенсійний оброк»

Обговорення пенсійного питання завжди викликає дуже багато емоцій. Адже, з одного боку, розмір середньої пенсії, м'яко кажучи, не найбільший (1526 грн. у 2013 році), а з іншого, – навіть така незначна середня пенсія занадто дорого обходиться платникам податків. Як описано вище, середньостатистичний українець майже 60% своїх податків (18417 грн. у 2013 році) віддає на утримання літніх людей. Одна молода працездатна людина за свій рахунок

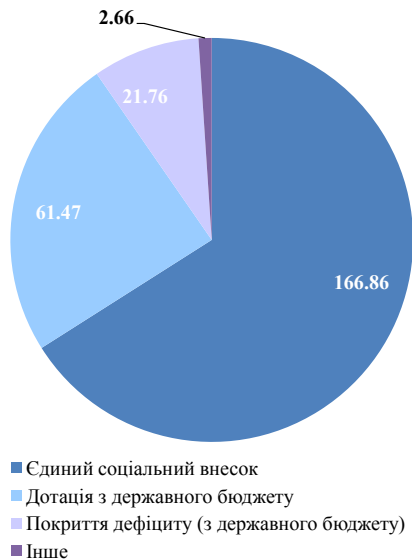
утримує одного пенсіонера протягом всього свого життя.

Середньостатистичний українець у 2013 році витратив на утримання літніх людей 18417 грн.

Втім, як завжди, є й винятки. Наприклад, для того, щоб утримувати народного депутата у відставці, потрібно близько десяти працюючих молодих людей. Стільки ж (10 платників податків) потрібно, щоб прогодувати члена

Кабміну. На пенсію кожного прокурора працюють по 4 українця пожиттєво, а щоб прогодувати суддю – потрібно 8 добросовісних платників податків на кожного служителя Феміди.

Мал. 15. Доходи Пенсійного фонду, 2013 р., млрд. грн.

Джерело: Пенсійний Фонд України

Однак, як це не дивно, спецпенсії не є основною проблемою Пенсійного фонду (спецпенсії отримують всього кілька тисяч пенсіонерів², що становитиме мізерну частину пенсійного бюджету – менше 100 млн. грн. на рік або менше 10 грн. з кожного платника податків). Старіння нації – на 13.5 млн. пенсіонерів всього 20.5 млн. працездатного населення – є ключовим фактором, який стоїть за низьким розміром пенсій. Простіше кажучи, молоді працездатні люди не в стані прогодувати таку кількість пенсіонерів. Рахуйте самі: кожен 10 грн. надбавки до пенсії коштують на рік 1.6 млрд. грн. (!) додаткових витрат Пенсійного фонду³ – а

² <http://pensioneram.org.ua/2012/06/kto-v-ukraine-poluchaet-bolshie-pensii/>

³ 13.5 млн. пенсіонерів * 12 місяців * 10 грн. надбавки кожному.

це додаткові податки з кожного громадянина. А якщо надбавка 100 грн., то це вже 16.2 млрд. грн. щороку. А що таке при наших цінах надбавка в 100 грн. на місяць?

Розмір пенсії залежить від рівня заробітків молодих людей та їх бажання платити податки. Тому, коли говоримо про збільшення пенсій, завжди маємо на увазі гарні умови для молодих, щоб жити, працювати та платити податки в Україні

Тому, на жаль, пенсійна проблема не має простого рішення. Як би нам не хотілося дати нашим літнім людям достойний рівень пенсії – це завжди буде означати збільшення «пенсійного оброку» для молодих і працездатних. І тому тут треба шукати «золоту середину», бо поки не почнеться бум народжуваності, а молоді люди не почнуть більше заробляти, доти пенсіонери не зможуть отримувати більше звичного мінімуму. Тому, коли говоримо про збільшення пенсій, завжди маємо на увазі гарні умови для молодих людей, щоб жити, працювати та платити податки в Україні.

Додаток 1. Зміни до бюджету 2014 року

Детективна історія з прийняттям бюджету 2014 року (див. початок у секції «*Дещо про «бюджетну кухню»: чому процедури важливі?»*») отримала своє продовження у березні поточного року. Очевидно, що після втечі Віктора Януковича всі домовленості з Москвою щодо 15 млрд. дол. США кредиту, а також значної знижки на імпортований газ⁴ втратили свою силу. Як завжди, домовленості були індивідуальні, а не між країнами. Постала гостра необхідність привести державний кошторис до адекватного вигляду. Внаслідок чого під пильним наглядом МВФ (новий бюджет повинен був стати передумовою нового кредиту) Кабмін провів масштабний секвестр бюджету і одночасно збільшив цілий ряд податків та зборів.

Податкові зміни: доходи «зрізані» на 19.5 млрд. грн.

Основною проблемою бюджету 2014 року був завищений план щодо доходів. Уряд Азарова не бажав визнавати реальний стан справ, тому з легкістю запланував приріст податкових зборів на 16% при тому, що в 2013 році доходи скоротилися на 2%. Така зухвалість відразу передбачала потенційний недобір до скарбниці близько 30–40 млрд. грн. В умовах масштабної фінансової підтримки з боку Росії ця «неточність» не мала особливого значення, оскільки весь величезний дефіцит (більше 100 млрд. грн.) повністю покривався російським кредитом. Втім у лютому ситуація радикально змінилася.

Перед новим Урядом постала необхідність не тільки адекватно оцінити потенціал за доходами, але також знайти додаткові джерела фінансування, щоб зменшити грандіозний фіскальний розрив (різницю між доходами та видатками). Результатом цих зусиль стало підвищення ряду податків та зборів, а також обіцянка знищити існуючі податкові ями (див. Таблицю 5). І після таких радикальних змін у дохідній частині Мінфін вийшов на план за доходами на рівні 372.9 млрд. грн., що на 10% більше, ніж у попередньому році. Іншими словами, навіть після значного зниження апетитів та підвищення податків план за доходами залишається дуже амбітним на фоні стабільного скорочення економіки та дестабілізації на Сході країни.

Таблиця 1.1. Податкові зміни до бюджету 2014 року у дохідній частині

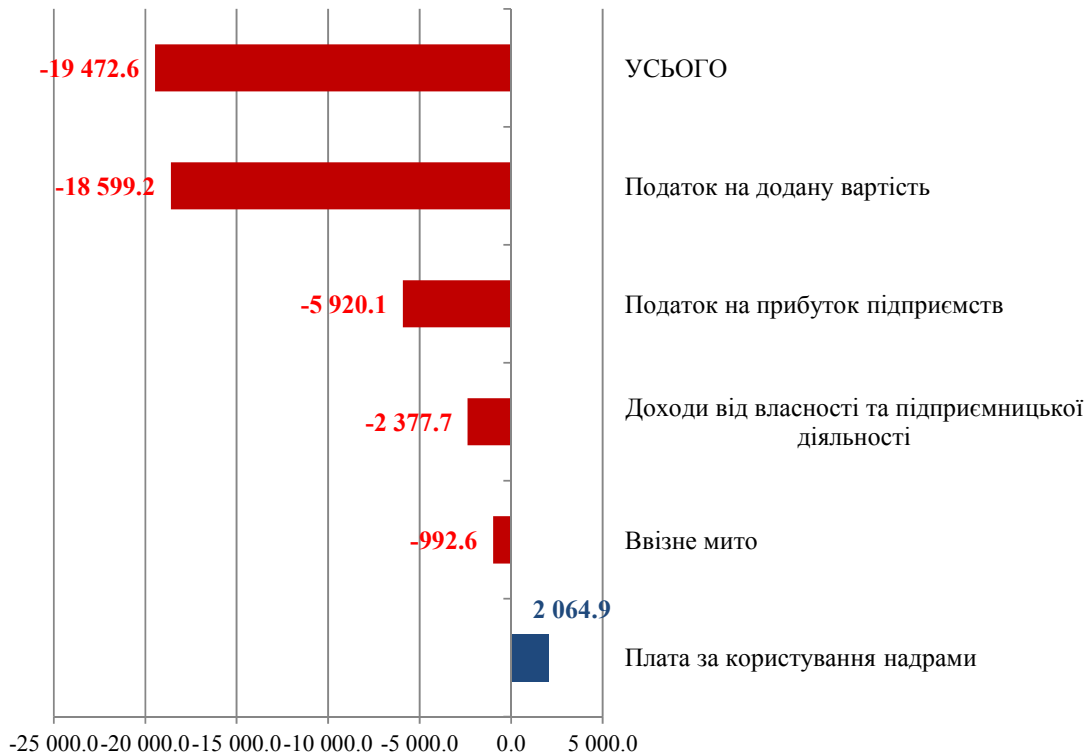
Заходи, спрямовані на збільшення доходів	Вплив на доходи, млн. грн.
Скасовується нульова ставка ПДВ на експорт зерна з 1 квітня до 30 вересня 2014 року	4000
Збільшується плата за користування природними ресурсами	1600
Збільшення акцизних податків	4600
Запровадження 7% ПДВ на ліки та медпрепарати	2200
Покращення податкового адміністрування через скасування	6700

⁴ Ціна газу знижувалась до 268.5 дол. США за 1000м³ проти більше 400 дол. США рік тому.

схем ухилення від податків, боротьбу з контрабандою та контрафактом	
УСЬОГО	19100

Джерело: МВФ

Мал. 1.1. Зміни в доходах 2014 року, млн. грн.

Джерело: Міністерство фінансів України

Видатки: «мінус» 10 млрд. грн. за соціальними програмами

Зрозуміло, що в особливо важких економічних умовах та ще й під тиском політичної дестабілізації в Уряді не було іншого виходу, окрім шукати шлях збалансування бюджету. Враховуючи, що стабільно більше 90% бюджетних видатків – це поточні видатки (див. секцію «Чому з'являються борги?»), то жодного реального скорочення не могло бути без «зрізання» соціальних витрат. Саме тому серед усіх заходів економії найбільш масштабні скорочення стосувалися пенсійних видатків та програми допомоги при народженні. В першому випадку (пенсії) економія становила 3.6 млрд. грн. тільки за рахунок заморожування пенсій. У другому випадку (допомога при народженні) економія була 6.3 млрд. грн. через злиття програм та зменшення допомоги на третю дитину.

Хоча основний «удар» прийшовся на соціальні програми, потрібно визнати, пропорційно скорочувалися практично всі програми. Виняток становили лише видатки на обслуговування боргів (через девальвацію), витрати на покриття різниці в тарифах на тепло (через підняття імпорتنих цін на газ) та, власне, видатки на

житлові субсидії (посилення програм адресної допомоги з огляду на підняття вартості тепла). Ну і, звісно, трохи «накинули» Міністерству оборони.

Мал 1.2. Зміни у видатках 2014 року, млн. грн.

Джерело: Міністерство фінансів України

Таблиця 1.2. Зміни до бюджету 2014 року по видатковій частині

Заходи бюджетної економії	Вплив на видатки, млн. грн.
«Заморозити» мінімальну зарплату на рівні січня 2014 року та скоротити кількість державних службовців	7300
«Заморозити» прожитковий мінімум та пенсійні виплати на рівні січня 2014 року	2900
Переглянути видатки соціальних фондів та перенаправити зекономлені кошти до Пенсійного фонду	4100
Переглянути видатки на соціальний захист	2300
Упорядкувати капітальні видатки	7700
Упорядкувати субсидії підприємствам	2100

Підвищити ефективність державних закупівель	3200
Додаткові витрати на обслуговування боргів після девальвації гривні	-3700
ВСЬОГО	25900

Джерело: МВФ

Дефіцит: реальний фіскальний розрив більше 100 млрд. грн.

Відкоригований план за доходами «оголив» реальний фіскальний розрив. Навіть зрізання соціальних видатків не допомогло поліпшити ситуацію. Якщо уряд Азарова «малював» дефіцит на рівні 3.6% ВВП (59.6 млрд. грн.), то після перегляду бюджету більш реалістичний дефіцит був визначений на рівні 4.5% ВВП (68.6 млрд. грн.). Ситуація погіршилася ще й тим, що після підняття цін на імпортований газ та після девальвації гривні проблеми державної енергетичної компанії НАК «Нафтогаз України» значно поглибилися. Якщо раніше їй планували додатково виділити 11 млрд. грн. (що також немало – це фактично бюджет Державного агентства автомобільних доріг), то після погіршення відносин з Росією ця сума збільшилася втричі до 33 млрд. грн. Іншими словами, якщо в першому варіанті бюджету реальний фіскальний розрив разом з НАК «Нафтогаз України» становив 4.3% ВВП (70.5 млрд. грн.), то вже після перегляду він сягнув 6.7% ВВП або 101.6 млрд. грн. Ці кошти могли б покрити бюджет МВД, армії, а також бюджет усіх економічних програм (включаючи субсидії шахтарям, сільському господарству та будівництво доріг). Саме такий дефіцит і є причиною того, що до кінця року середній українець буде винен більше, ніж заробляє (див. секцію «*Наші борги: позичаємо чужі, а віддаємо свої*»).

Таблиця 1.3. Внесені зміни до фінансування державного дефіциту 2014 року, млн. грн.

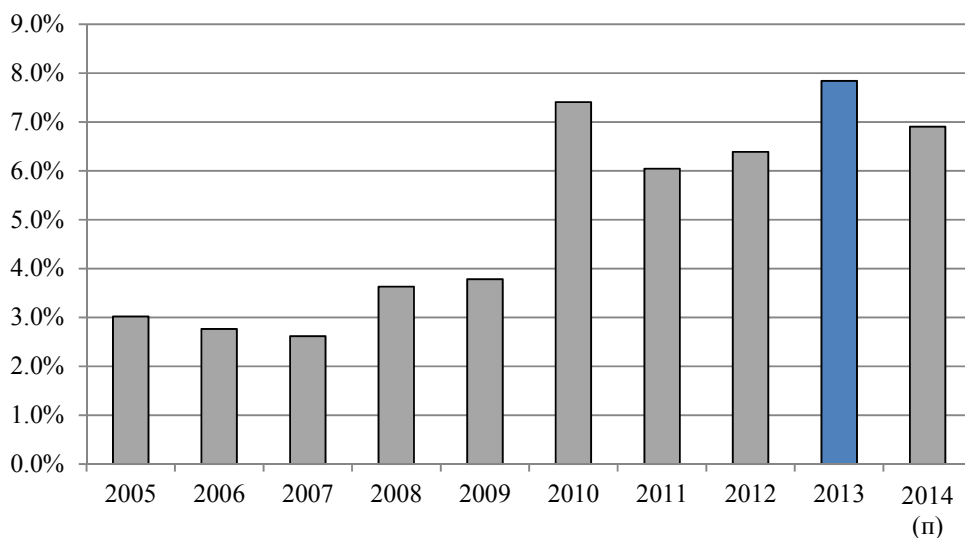
Статті видатків	2014 (початк.)	2014 (остаточн.)	Зміна у млн. грн.	Зміна у %
Дефіцит бюджету	59547	68564	9017	15.1%
Фінансування НАК «Нафтогаз України»	11000	33000	22000	200.0%
Запозичення	158084	199434	41350	26.2%
<i>Внутрішні запозичення</i>	114920	109095	-5825	-5.1%
<i>Зовнішні запозичення</i>	43164	90339	47175	109.3%
Погашення	-95480	-109142	-13662	14.3%
<i>Внутрішні зобов'язання</i>	-59207	-67661	-8454	14.3%
<i>Зовнішні зобов'язання</i>	-36273	-41481	-5208	14.4%
Надходження від приватизації державного майна	17000	17000	0	0.0%

Джерело: Міністерство фінансів України

Додаток 2. Відшкодування ПДВ

Відшкодування ПДВ було однією з ключових причин падіння загальних доходів бюджету при тому, що вартість держави для платника зросла на 2 тис. грн. Для розуміння, ПДВ компенсують при здійсненні експорту і таке відшкодування зменшує загальну суму доходів за ПДВ. Історія виглядає дуже дивно, оскільки повернули ПДВ чомусь аж на 16.3% (!) більше року назад (до 53.5 млрд. грн. проти 46.0 млрд. грн. у 2012 році), і це на фоні того, що сам експорт (власне база для компенсації) скоротився на 4.9% протягом року. Можна говорити про погашення боргів за ПДВ, однак головна версія таких розбіжностей – фіктивні схеми витягування бюджетних коштів. Інакше дуже важко зрозуміти чому Мінфін в умовах порожньої скарбниці несподівано став настільки щедрим. Звичайно, відшкодування експортерам не повинно було б хвилювати пересічного платника, адже експортер просто отримує назад ПДВ-кредит, наданий державі при виробництві (див. деталі нижче). Втім, існування фіктивних схем означає, що це відшкодування щось таки коштувало кожному з нас. Якщо оцінювати дуже грубо і розглядати стрибок відшкодування (на тлі падіння експорту) як повністю штучний, то виходить, що близько 470 грн.⁵ з кожного платника пішли на «благо Сім'ї»... і це – тільки одна зі схем казнокрадства.

Мал. 2.1. Відшкодування ПДВ у відношенні до експорту, %, 2005–2014 рр.

Джерело: Міністерство фінансів України, оцінка CASE Україна.

⁵ Різниця між 2056 грн. відшкодування на одного платника податків у 2013 році та 1585 грн. відшкодування у 2012 році.

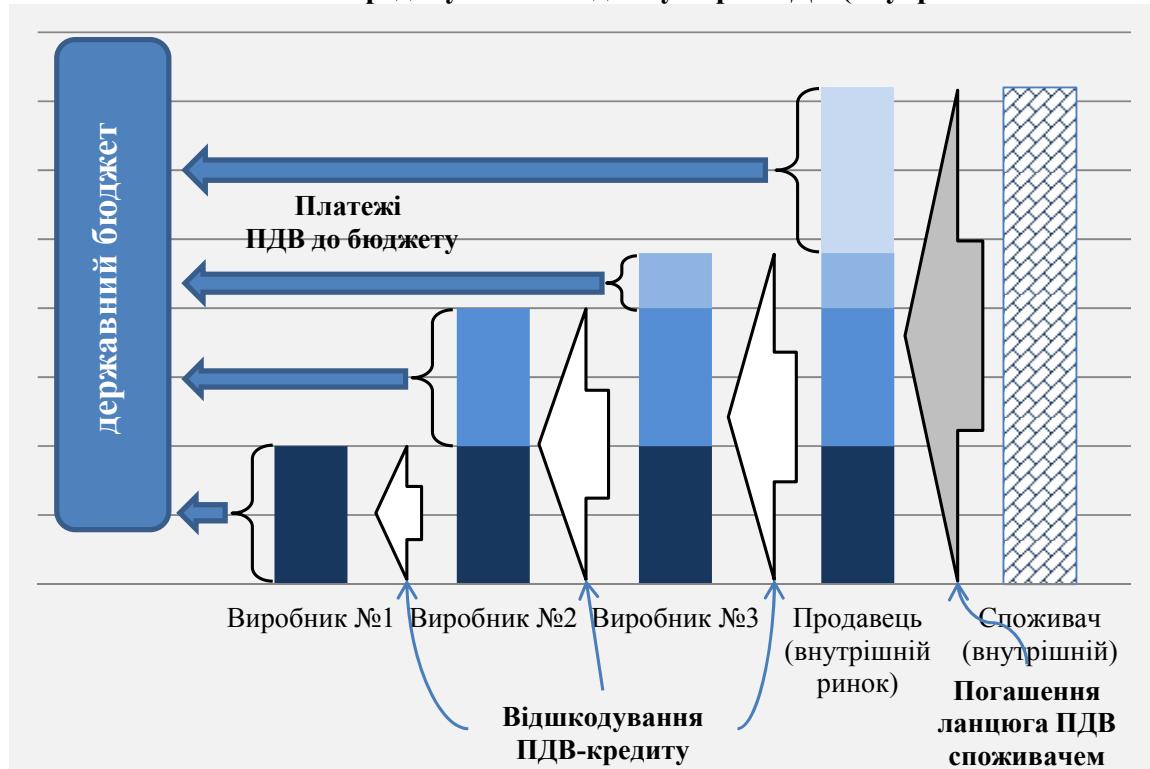
Навіщо повертати ПДВ?

Податок на додану вартість (ПДВ) – це податок на споживачів. Він був створений таким чином, щоб наскрізно проходити через весь виробничий ланцюг та досягати гаманця кожного. Геніальність ПДВ полягає в тому, що він рівномірно оподатковує як багатих, так і бідних – чим більшу ціну сплачує людина за товар, тим більший податок з неї стягується.

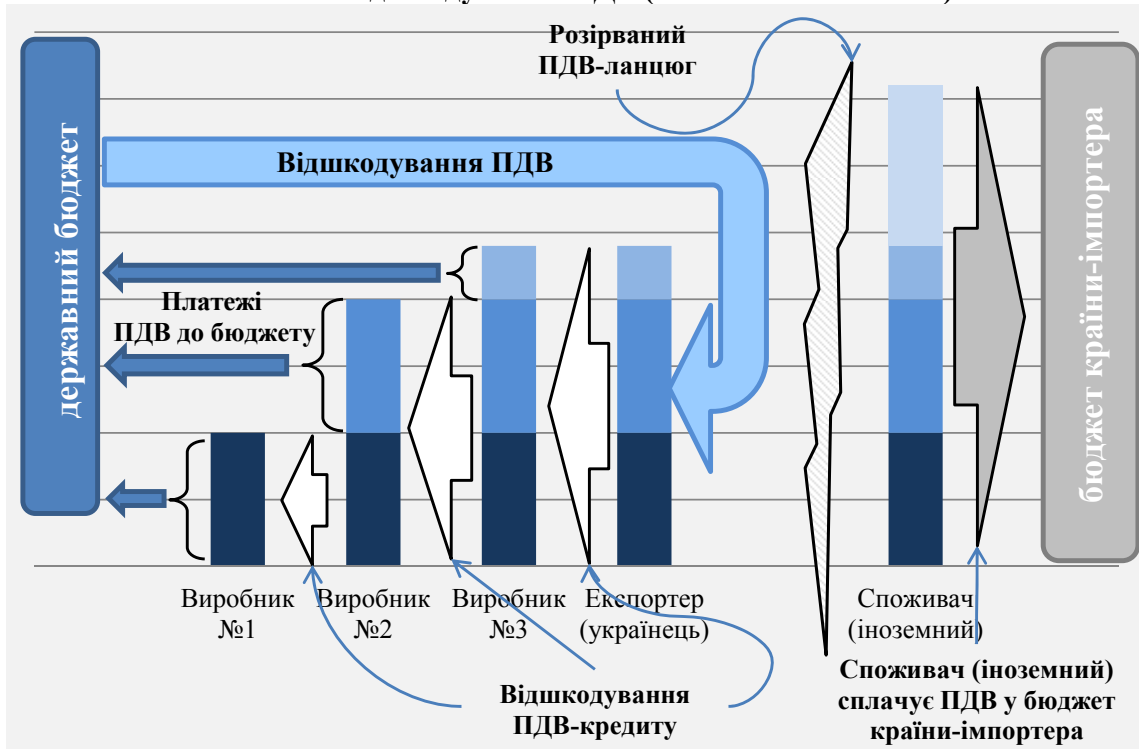
Працює ПДВ таким чином: підприємство на кожному етапі виробництва здійснює авансовий внесок до бюджету за використані сировину та матеріали (так званий податковий кредит по ПДВ) і отримує назад свої гроші, тільки коли продає кінцеву продукцію наступному виробнику або звичайному споживачу (див. Малюнок 2.2). Тобто ПДВ, сплачене при купівлі мінеральних добрив для вирощування зерна, «зашило» у вартість буханки хліба для роздрібного споживача, а податковий кредит при купівлі залізної руди включається у кінцеву ціну легкового автомобіля.

Такий механізм роботи ПДВ передбачає, що, якщо товар експортується (продається за кордоном), український виробник не може повернути з бюджету свій авансовий платіж. Тобто виникає подвійне оподаткування – ПДВ спочатку платиться в український бюджет, а потім ще й за місцем продажу товару! Зважаючи на цю проблему, країни домовилися між собою, що при експорті товару, країна-імпортер залишає стягнутий ПДВ собі, а країна-експортер повертає своїм виробникам сплачений ними ПДВ (повертає податковий кредит). Звідси і виникає постійна потреба відшкодовувати українським експортерам ПДВ, який вони колись внесли до бюджету.

Мал. 2.2. Умовна схема кредитування бюджету через ПДВ (внутрішній споживач)

Мал. 2.3. Умовна схема відшкодування ПДВ (іноземний споживач)

Додаток 3. Таблиця: доходи зведеного бюджету

Статті доходів	Одиниці виміру	2012	2013	2014
ПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ	млн. грн.	360567	353968	426739
	% ВВП	25.5%	24.3%	28.0%
Податок на доходи фізичних осіб	млн. грн.	68092	72151	80508
	% ВВП	4.8%	5.0%	5.3%
Податок на прибуток підприємств	млн. грн.	55793	54994	49956
	% ВВП	4.0%	3.8%	3.3%
Плата за користування надрами	млн. грн.	3272	14225	14808
	% ВВП	0.2%	1.0%	1.0%
Плата за землю	млн. грн.	12582	12803	15419
	% ВВП	0.9%	0.9%	1.0%
Податок на додану вартість	млн. грн.	138827	128269	177112
	% ВВП	9.8%	8.8%	11.6%
Акциз	млн. грн.	38429	36668	45916
	% ВВП	2.7%	2.5%	3.0%
Ввізне мито	млн. грн.	12986	13265	16621
	% ВВП	0.9%	0.9%	1.1%
Рентна плата, збори на паливно-енергетичні ресурси	млн. грн.	17654	5700	6150
	% ВВП	1.3%	0.4%	0.4%
Єдиний податок	млн. грн.	4816	6641	6714
	% ВВП	0.3%	0.5%	0.4%
НЕПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ	млн. грн.	80923	84935	78364
	% ВВП	5.7%	5.8%	5.1%
Доходи від власності та підприємницької діяльності	млн. грн.	32809	33744	31976
	% ВВП	2.3%	2.3%	2.1%
Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності	млн. грн.	7174	7089	6301
	% ВВП	0.5%	0.5%	0.4%
Власні надходження бюджетних установ	млн. грн.	34195	37857	33099
	% ВВП	2.4%	2.6%	2.2%
ВСЬОГО	млн. грн.	445454	442743	512044
	% ВВП	31.6%	30.4%	33.6%

Джерело: Міністерство фінансів України.

Додаток 4. Таблиця: видатки зведеного бюджету у функціональному розрізі

Статті видатків	Одиниці виміру	2012	2013	2014
Загальнодержавні функції	млн. грн.	54590.2	61702.2	77544.6
	% ВВП	3.9%	4.2%	5.1%
<i>Обслуговування боргу</i>	млн. грн.	25191.4	33172.1	46395.3
	% ВВП	1.8%	2.3%	3.0%
Оборона	млн. грн.	14486.9	14844.4	15583.4
	% ВВП	1.0%	1.0%	1.0%
Громадський порядок, безпека та судова влада	млн. грн.	36681.2	39409.2	39579.3
	% ВВП	2.6%	2.7%	2.6%
Економічна діяльність	млн. грн.	62377.4	50757.8	69874.4
	% ВВП	4.4%	3.5%	4.6%
<i>Сільське господарство</i>	млн. грн.	6659.9	6914.2	9339.0
	% ВВП	0.5%	0.5%	0.6%
<i>Вугільна галузь та інші галузі з видобутку твердого палива</i>	млн. грн.	12835.7	15020.2	14404.9
	% ВВП	0.9%	1.0%	0.9%
<i>Дорожнє господарство</i>	млн. грн.	15614.6	16385.5	20470.4
	% ВВП	1.1%	1.1%	1.3%
Охорона навколишнього природного середовища	млн. грн.	5297.9	5594.2	6924.3
	% ВВП	0.4%	0.4%	0.5%
Житлово-комунальне господарство	млн. грн.	20059.6	7704.7	8189.0
	% ВВП	1.4%	0.5%	0.5%
Охорона здоров'я	млн. грн.	58453.9	61568.8	61309.1
	% ВВП	4.1%	4.2%	4.0%
<i>Лікарні загального профілю</i>	млн. грн.	26200.7	25860.7	-
	% ВВП	1.9%	1.8%	-
Духовний та фізичний розвиток	млн. грн.	13639.6	13661.2	15782.5
	% ВВП	1.0%	0.9%	1.0%
Освіта	млн. грн.	101560.9	105538.7	107206.2
	% ВВП	7.2%	7.3%	7.0%
<i>Загальноосвітні навчальні заклади</i>	млн. грн.	37673.2	39388.5	-
	% ВВП	2.7%	2.7%	-
Соціальний захист та соціальне забезпечення	млн. грн.	125306.9	145062.6	160898.0
	% ВВП	8.9%	10.0%	10.6%
<i>Соціальний захист пенсіонерів</i>	млн. грн.	68279.6	87263.8	91116.7
	% ВВП	4.8%	6.0%	6.0%
<i>Соціальний захист сім'ї, дітей та молоді</i>	млн. грн.	29877.9	35710.8	43487.4
	% ВВП	2.1%	2.5%	2.9%
ВСЬОГО	млн. грн.	492454.7	505843.8	562890.9
	% ВВП	34.9%	34.8%	36.9%

Джерело: Міністерство фінансів України.

Додаток 5. Таблиця: видатки зведеного бюджету в економічному розрізі

Статті видатків	Одиниці виміру	2012	2013	2014
ПОТОЧНІ ВИДАТКИ	млн. грн.	451709.4	476463.6	523402.4
	% ВВП	32.0%	32.7%	34.3%
Оплата праці і нарахування на заробітну плату	млн. грн.	157484.6	167676.5	181624.0
	% ВВП	11.2%	11.5%	11.9%
Використання товарів і послуг	млн. грн.	104489.5	99110.8	-
	% ВВП	7.4%	6.8%	-
<i>Окремі заходи щодо реалізації державних (регіональних) програм, не віднесені до заходів розвитку</i>	млн. грн.	30803.3	31497.9	31309.7
	% ВВП	2.2%	2.2%	2.1%
Обслуговування боргових зобов'язань	млн. грн.	27000.1	35904.2	52296.4
	% ВВП	1.9%	2.5%	3.4%
<i>Обслуговування внутрішніх боргових зобов'язань</i>	млн. грн.	-	25013.6	-
	% ВВП	-	1.7%	-
<i>Обслуговування зовнішніх боргових зобов'язань</i>	млн. грн.	-	10890.6	-
	% ВВП	-	0.7%	-
Поточні трансферти	млн. грн.	43777.0	29712.6	-
	% ВВП	3.1%	2.0%	-
<i>Субсидії та поточні трансферти підприємствам (установам, організаціям)</i>	млн. грн.	43192.4	29381.0	31288.8
	% ВВП	3.1%	2.0%	2.1%
Соціальне забезпечення	млн. грн.	118958.3	139515.0	153784.9
	% ВВП	8.4%	9.6%	10.1%
<i>Виплата пенсій і допомоги</i>	млн. грн.	66946.4	85014.9	87359.9
	% ВВП	4.7%	5.8%	5.7%
КАПІТАЛЬНІ ВИДАТКИ	млн. грн.	40745.2	29380.2	28940.9
	% ВВП	2.9%	2.0%	1.9%
Придбання основного капіталу	млн. грн.	21210.7	17061.8	-
	% ВВП	1.5%	1.2%	-
Створення державних запасів і резервів	млн. грн.	234.7	145.6	260.4
	% ВВП	0.0%	0.0%	0.0%
Придбання землі та нематеріальних активів	млн. грн.	325.1	267.8	113.3
	% ВВП	0.0%	0.0%	0.0%
Капітальні трансферти	млн. грн.	18974.7	12318.4	9675.0
	% ВВП	1.3%	0.8%	0.6%
ВСЬОГО	млн. грн.	492454.7	505843.8	558500.2
	% ВВП	34.9%	34.8%	36.6%

Джерело: Міністерство фінансів України.

Додаток 6. Таблиця: видатки державного бюджету за розпорядниками

Статті видатків	Одиниці виміру	2012	2013	2014
Міністерство внутрішніх справ України	млн. грн.	15 089.3	15 837.2	17 960.4
	% ВВП	1.1%	1.1%	1.2%
Міністерство енергетики та вугільної промисловості України	млн. грн.	17 409.2	15 741.3	14 013.4
	% ВВП	1.2%	1.1%	0.9%
<i>Державна підтримка вугледобувних підприємств</i>	млн. грн.	10 171.8	13 301.8	12 168.0
	% ВВП	0.7%	0.9%	0.8%
Міністерство оборони України	млн. грн.	14 048.1	13 935.4	15 167.3
	% ВВП	1.0%	1.0%	1.0%
Міністерство освіти і науки України	млн. грн.	23 670.3	23 847.2	24 668.5
	% ВВП	1.7%	1.6%	1.6%
Міністерство охорони здоров'я України	млн. грн.	8 534.6	9 774.5	8 657.8
	% ВВП	0.6%	0.7%	0.6%
Міністерство соціальної політики України	млн. грн.	69 933.0	88 372.7	88 680.3
	% ВВП	5.0%	6.1%	5.8%
<i>Пенсійний фонд України</i>	млн. грн.	64 494.2	83 233.6	83 796.3
	% ВВП	4.6%	5.7%	5.5%
<i>Субвенція на погашення заборгованості з різниці в тарифах на теплову енергію</i>	млн. грн.	14 442.8	2 052.5	2 900.0
	% ВВП	1.0%	0.1%	0.2%
Міністерство аграрної політики та продовольства України	млн. грн.	8 005.5	7 193.5	6 818.9
	% ВВП	0.6%	0.5%	0.4%
Державне агентство автомобільних доріг України	млн. грн.	10 138.8	13 705.0	14 416.1
	% ВВП	0.7%	0.9%	0.9%
<i>Виконання боргових зобов'язань за кредитами</i>	млн. грн.	3 153.4	6 199.9	11 157.7
	% ВВП	0.2%	0.4%	0.7%
Міністерство фінансів України	млн. грн.	38 408.5	33 843.0	0
	% ВВП	2.7%	2.3%	0.0%
<i>Обслуговування державного боргу</i>	млн. грн.	24 196.6	31 677.1	46 014.8
	% ВВП	1.7%	2.2%	3.0%
<i>Дотації вирівнювання з державного бюджету місцевим бюджетам</i>	млн. грн.	51 650.0	55 695.4	60 922.4
	% ВВП	3.7%	3.8%	4.0%
<i>Додаткові дотації з державного бюджету місцевим бюджетам</i>	млн. грн.	8 976.3	5 283.6	1 374.2
	% ВВП	0.6%	0.4%	0.1%
<i>Субвенція на надання пільг та житлових субсидій населенню</i>	млн. грн.	6 718.15	6 046.0	8 863.0
	% ВВП	0.5%	0.4%	0.6%
<i>Субвенція на виплату допомоги сім'ям з дітьми</i>	млн. грн.	33 330.8	39 565.2	42 674.5
	% ВВП	2.4%	2.7%	2.8%
ВСЬОГО	млн. грн.	395 681.5	403 456.1	436 762.0
	% ВВП	28.0%	27.7%	28.7%

Джерело: Міністерство фінансів України.

Додаток 7. Таблиця: виконання бюджету Пенсійного Фонду, 2012–2013 рр., млн. грн.

Статті доходів/ видатків	Одиниці виміру	2012	2013
Залишок коштів на початок року	млн. грн.	1 394.80	2 215.70
	% ВВП	0.1%	0.1%
ДОХОДИ:			
власні надходження, всього	млн. грн.	157 980.40	166 863.90
	% ВВП	10.9%	10.9%
<i>у тому числі:</i>			
сума єдиного внеску розподілена на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування	млн. грн.	153 978.00	162 561.00
	% ВВП	10.6%	10.7%
усього власних доходів з урахуванням залишку	млн. грн.	159 375.18	169 079.60
	% ВВП	11.0%	11.1%
кошти Державного бюджету України, всього	млн. грн.	64 494.15	83 233.60
	% ВВП	4.4%	5.5%
<i>у тому числі:</i>			
дотація з державного бюджету	млн. грн.	49 170.22	61 469.80
	% ВВП	3.4%	4.0%
покриття дефіциту	млн. грн.	15 323.93	21 763.80
	% ВВП	1.1%	1.4%
УСЬОГО ДОХОДІВ (з урахуванням залишку)	млн. грн.	224 026.55	252 444.10
	% ВВП	15.4%	16.6%
УСЬОГО ДОХОДІВ (з урахуванням позики)	млн. грн.	235 911.62	252 755.00
	% ВВП	16.2%	16.6%
ВИДАТКИ:			
за рахунок власних надходжень, всього	млн. грн.	191 427.00	199 432.00
	% ВВП	13.2%	13.1%
<i>у тому числі на:</i>			
пенсія за віком	млн. грн.	179 770.94	186 938.50
	% ВВП	12.4%	12.3%
пенсійне забезпечення військовослужбовців	млн. грн.	4 430.64	4 772.10
	% ВВП	0.3%	0.3%
керівництво та управління у сфері пенсійного забезпечення	млн. грн.	2 243.43	2 408.80
	% ВВП	0.2%	0.2%
за рахунок коштів Державного бюджету України, всього	млн. грн.	41 743.80	50 784.70
	% ВВП	2.9%	3.3%
<i>у тому числі на:</i>			
виплату пенсій, надбавок та підвищень до пенсій	млн. грн.	41 743.80	50 784.70
	% ВВП	2.9%	3.3%
УСЬОГО ВИДАТКІВ	млн. грн.	233 695.91	250 350.00
	% ВВП	16.1%	16.4%
Залишок коштів на кінець року	млн. грн.	2 215.71	2 405.00
	% ВВП	0.2%	0.2%

Джерело: Пенсійний фонд України.

CASE УКРАЇНА
вул. Полтавська 10,
офіс 34
Київ, 01135

Тел.: +38 044 227-53-17
Факс: +38 044 483-52-00

Керівник проекту:
Дмитро Боярчук
boyarchuk@case-ukraine.kiev.ua

Проект виконується за підтримки Інституту
відкритого суспільства та Європейського
Союзу

Публікація підготовлена за підтримки Європейського Союзу в рамках проекту «Ціна держави», що реалізується спільно Фондом Східна Європа та CASE Україна. Зміст публікації є винятковою відповідальністю CASE Україна та не може розглядатись як такий, що відображає погляди Європейського Союзу.